

omtale af den indflydelse, bindingsværket i købstæderne har haft på bondegårdene. Derved kunne bl. a. en af de mange påvirkninger, den landlige arkitektur har været udsat for, belyses nærmere, og de metodiske synspunkter er ligeledes ikke altid gennemført til bunds. Ingen tvivler på, at forfatteren let kunne udføre det, og man må oprigtig ønske, at bogen kun er en forløber for en større afhandling om det centrale emne.

Helge Sjøgaard

Jan Steenberg: Fredensborg Slot. Monumenter og Minder. Tiden 1720-1796. (Selskabet til Udgivelse af Skrifter om danske Mindesmærker, 1969). 279 s.

Det er svært at skrive fyldestgørende om dansk arkitektur i historisk perspektiv eller i hvert fald utilfredsstillende, fordi vore slotte og andre mindesmærker set på europæisk baggrund ikke tilhører verdenskunsten og kan virke provinsielle; men hvis man benytter fortidens kunst som et vidnesbyrd om, hvorfra dansk kultur har fået sin påvirkning, og om hvorledes udlandets forbilleder selvstændigt blev omformet til det særligt danske, som i øvrigt er svært at definere, får man et mere frugtbart synspunkt end det ensidigt kunstneriske. Jan Steenbergs bog om Fredensborg tager betænksomt hensyn både til kunsthistorien og kulturhistorien.

Allerede navnet er dobbelttydigt. Vi ved, at slottet blev rejst samtidig med den heldige afslutning af krigen med Sverige, mens dets navn skulle sikkert også hentyde til, at kongen kunne trække sig tilbage hertil for uden alt for megen hofetikette at nyde naturen og en omgangsform, som efter tidens strenge krav kunne

kaldes uformel. Som et symbol blev der senest 1726 opstillet en statue i marmor fra Italien, forestillende Enigheden, men nu kaldet Fredens Genius. Ligesom denne skiftede Østrup navn og blev til Fredensborg.

Forfatteren giver kunsthistorien alt, hvad der tilhører den, og har udfoldet en utrættet flid for at få alt med, hvad der kan fremdrages fra arkiver og andre kilder. Det er særlig vigtigt for dette emne, da de skiftende slægtled af konger og kongelige personer har bygget om og bygget til, så man som i en geologisk lagfølge kan følge de skiftende stilretringers aflejringer. Der er her gjort et meget stort arbejde, thi selv om Fredensborg og dens udstyr som nævnt ikke kan gøre krav på en verdensbeundring, er slottet som en historisk kilde for hoffets toneangivende smag uerstattelig, selv om Jan Steenberg kan klage over, at senere misforståede ændringer helt har fortegnet, hvad det 18. århundrede i forskellige faser har overleveret til efterverdenen.

Skulle man pege på det kulturhistorisk værdifulde, må Nordmandsdalens figurer fremhæves. De er kunstnerisk uden betydning, men særdeles oplysende til forståelse af tidens sværmeri for det nationale og følsomme. De stammer fra tiden 1764 og de efterfølgende to decennier og fortæller lidt om den sentimentale begejstring for bønder og fiskere, som fysiokratismen bragte, så de næsten kan opfattes som et skulpturelt modstykke til Johs. Ewalds »Fiskerne« og andre af tidens skuespil (om figurerne se også Otto Andrup i *Fra Arkiv og Museum* 2, I, 78-86). Nu står de desuden som minder om den dansk-norske helstat. Et romersk rundtempel af Jardin og et relief, Dydens og Ærens tempel, af Wiedewelt er med til at vise den antikiserende smag. Det sid-

ste blev først opstillet efter Frederik V.s død, sikkert uden at der lå nogle bagtanker bag den sene anbringelse. Sin sidste glansperiode oplevede Fredensborg under Juliane Marie, da bl. a. Harsdorff søgte at modernisere slottet, og der blev indbygget et teater i et af rummene. Det er forlængst forsvundet.

For de fleste er Fredensborg slot forbundet med de store dage, da Christian IX holdt hof her, så Jan Steenbergs detaljerede redegørelse er en fornøden påmindelse om, at dets forudgående skæbne er ulige mere interessant, og skildringen giver gode løfter om det kommende andet bind med fortsættelsen af bygningshistorien, fordi det hele kompleks afspejler en væsentlig side af dansk kultur.

Prinsesse Margrethe har ledsaget Jan Steenbergs arbejde med et forord.

Helge Sjøgaard

Kirsten Prange, Aase Rosenberg Rasmussen og Poul Rasmussen: Skast herreds tingbøger 1636–1640. Register. (Landbohistorisk Selskab, 1969).

Poul Rasmussen (udg.): Viborg landstings skøde- og pantebøger 1645–1652. 1. hæfte. (Landbohistorisk Selskab, Dansk Videnskabs Forlag, 1969).

Der er grund til at henlede opmærksomheden på, at den jyske tingbogs-række i Landbohistorisk Selskabs udgave af ældre danske tingbøger, nemlig Skast herreds tingbøger 1636–1640, nu efter 15 års forløb er bragt til en heldig afslutning med et meget udførligt registerbind på mere end 100 sider, som må kunne tilfredsstille alle rimelige krav til et register – lige med undtagelse af det sagbetonede,

som til gengæld er noget meget væsentligt. Men her kan man glæde sig over, at der i forordet stilles et samlet sagregister i udsigt til hele den store udgave af danske tingbøger. Først med dette vil tingbogsværket kunne udnyttes til bunds.

Samtidig med afslutningen på Skast herreds tingbøger har Poul Rasmussen udsendt 1. hæfte af et nyt udgiverarbejde for Landbohistorisk Selskab, nemlig Viborg landstings skøde- og pantebøger 1645–1652, som udgives efter de samme principper som skøde- og panteprotokollerne 1624–1637 (omtalt i HISTORIE, ny række, VII, s. 481).

Paul G. Ørberg

Vald. Andersen: Register til Malt herreds tingbøger 10. 1. 1657–25. 1. 1719. (Småskrifter nr. 8. Udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt, u. å.). 24 s.

De gamle tingbøgers stof er meget omfattende og for den ældre tid ikke altid let tilgængeligt. Kun få gange er tingbøger for et lidt længere tidsrum gennemgået systematisk og deres rige stof virkelig udnyttet til skildringen af et områdes og et tidsafsnits historie. For udnyttelsen af et større tingbogsmateriale til belysning af sociale, økonomiske, kulturhistorie og lokalhistoriske forhold savner man sagregister og topografiske registre.

Det er derfor et prisværdigt arbejde, den flittige lokalhistoriker, overlærer Vald. Andersen har udført med udarbejdelse af et register til Malt herreds tingbøger for årene 1657–1719. I kronologisk orden anføres datoerne for de enkelte sager med to vedføjede talkoder; den første omfatter et af tallene 01–067, nemlig de topografiske betegnelser Malt herred (01) og Adserbøl-Aatte (02-067); den